

Titulek: Národní park jako archa Noemova (rozhovor s Karlem Kaňákem)
Autor: RADOVAN HOLUB, MARTINA VACKOVÁ
Pramen: Plzeňský deník
Strana: 26
Rubrika: Publicistika
Datum: 13.10.2003

Karel Kaňák, Ing. CSc. (1922), vystudoval lesní inženýrství na ČVUT. Byl spoluzakladatelem Výzkumného ústavu pěstování lesa v Opočně a od roku 1956 zakládal Arboretum Sofronka v Plzni, které vzniklo pod Výzkumným ústavem lesního hospodářství a myslivosti. Vytvořil zde základy sbírky různých druhů borovice na ploše 25 ha. V roce 1991 se stal vedoucím oddělení evoluce lesa v právě založeném Národním parku Šumava. Toto oddělení bylo zrušeno roku 1995 po nástupu nového, hospodářsky zaměřeného vedení parku. Kaňák se vrátil do Arboreta Sofronka a účastnil se též prací pro Krkonošský národní park a Národní park České Švýcarsko. Roku 1999 se stal spolu s pěti dalšími vědeckými kapacitami autorem výzvy Zachraňme zbytky šumavských pralesů.

V roce 1991 jste stál i u zrodu Národního parku Šumava. Jak vnímáte jeho vývoj dnes? Národní park Šumava se dostal do kritického stavu. **Především tu byla ignorována přísná ochrana přírodních procesů a zanedbáno hlavní pravidlo přírody, totiž že na planetě musí panovat rovnováha. Jestliže se něco narodí, tak zároveň vznikne jeho potenciální oponent. Je to vlastně zákon akce a reakce.** Například loňské záplavy jsou jen logickou reakcí planety na neobvykle vysoké teploty jinde na planetě, konkrétně na asijském kontinentu. Málokdo ovšem ví, že nejtěžší klimatické poruchy vznikají stálým ubyváním lesů, a to také v Evropě. Za druhé: **na Šumavě jde primárně o problém tepla a sucha. Celá ta kůrovcová kalamita je jeho důsledkem. 19. století bylo ještě stoletím chladna. Období 1400-1700 nazývají odborníci malá ledová doba. Někteří vědci toto období počítají až k roku 1865. Tehdy nastal zlom. Konec předešlého tisíciletí až do roku 1100 byl naproti tomu teplý částem Prahy se začalo říkat Vinohrady nebo Vinice, to proto, že se tam pěstovala vinná réva, která v chladném období nevydržela. Názvy zůstaly. Od roku 1906 překročilo teplo dlouhodobý průměr. Vracíme se zase do období tepla a sucha.** Začaly sesuvy ledovců, výbuchy sopek, zemětřesení a katastrofy parazitů. V Národním parku Šumava se tedy pláče na cizím hrobě. Katastrofu tu nezavinil kůrovec, ale sucho, a tím chřadnutí smrku.

Vedení parku však oponuje, že se musí proti kůrovci a dalším parazitům bránit, že lesy Šumavy by jinak nepřežily. Název "parazit" neodpovídá činnosti přírodního výběru, tj. urychlit smrt jedinců, kteří z něj odebírají živiny a nevracejí náhradu. Dlouhá léta jsem sledoval podobné problémy od Krkonoš až po Šumavu. **Někde se bojovalo proti "parazitům" neobyčejně drahým leteckým postřikem a praškováním, ale vždycky tento "parazit" zmizel, teprve když vykonal svou úlohu v ekosystému. "Parazité" tedy připravují ekosystém na nové období zbydou totiž jen nejvitálnější jedinci, kteří období sucha a tepla přežijí.** Smrk je odolný například proti imisím i toxickým plynům za předpokladu, že v průduších jeho jehlic je dostatečný tlak vody. Pokud je sucho, tlak v buňkách průduchů jehlic chybí, plyn vniká dovnitř a smrk hyne. Přežití u rostlin a živočichů je čistě jen otázkou zásoby energie. Tak je to i u člověka. Mladý člověk má plno energie, přímo s ní plýtvá a odolává kdejaké nákaze. Starý už ne. Takhle příroda odstraňuje jedince, kteří už prostředí neslouží, jen zabírají místo a ubírají ostatním výživu. Na Šumavě se tento přírodní zákon podcenil. Nejdříve tehdy příchozí ředitel správy parku Ing. Ivan Žlábek zrušil sbor ochránců zákonů národního parku proti zásahům do přísně chráněné oblasti, udělal ochránce z hajných a skuteční ochránci, kteří měli vychovávat hajné k plnění zásad parku, přešli pod Chráněnou krajinnou oblast, kde jsou parametry ochrany podstatně nižší. V parku převládlo dřevařství. **Nejsem nepřítelem lesníků, naopak, ale oni jsou prostě vychováni k výnosům ze dřeva, ale nedovedou pochopit, proč nechat les bez lesnické výchovy pokládají to za plýtvání hodnotami. Lesník myslí především hospodářsky. Nesnese pohled na stromy schnoucí od korun, na umírající les. Svaluje vinu na brouka, jenže vina je jinde.**

A nakonec chřadnoucí stromy porazí, i když je v národním parku měl nechat stát. Jsem přesvědčen, že stromy, které přestávají fungovat v ekosystému, musí zahynout. Takový smrk vyčerpá všechnu svou energii na boj proti chřadnutí a už mu nezbyvá síla, aby se ubránil brouku. Smrková monokultura tedy odumře a pod ní začne postupně vznikat nový, odolnější smíšený les. A zrovna tak jako "parazit" nastoupil na stromy, nastoupí "paraziti" na přemnožené populace "parazitů". V polském Národním parku Białowieża napočítali celkem 53 druhů parazitů číhajících na kůrovce. Tento park ovšem pracuje podle mezinárodně uznaných pravidel ochrany přírody a je kandidátským parkem evropské sítě PAN Parks, z níž byl Národní park Šumava pro drastické těžby vyškrtnut. Čím více parazitů v lese žije, tím lépe. Když nemají kořist, hladoví a neplodí potomstvo. Neurodí-li se myši, káně snese jen dvě

vejce, jeli myši dost, hnízdí i dvakrát v roce. To je přírodní samoregulace a základní nástroj přírody k obnově narušené stability. Ochrana těchto přírodních procesů je přitom nejzákladnější poslání každého národního parku. Jde o všudypřítomné přírodní zákony, které se týkají všeho živého, ať jde o mamuta, člověka nebo blbouna nejpapravnějšího na Mauritiu.

Ředitel správy parku Ivan Žlábek ale řekl, že neví, jak má ochraňovat přírodní procesy v parku... Přírodní procesy vzniklé postupně za dobu řady miliard let zůstávají stále stejné. Působí na všechno, ať to vzniklo přírodou, nebo člověkem. Například lesní dřeviny mají milionové rodokmeny. Borovice lesní třeba 130 mil. let od doby, kdy se začala podobat dnešnímu stavu. Listnáče jsou mladšího původu, ale pohybují se v řadě milionů let. Jak by se mohly ve své genetické výbavě změnit po umělé výsadbě během několika desetiletí nebo staletí v něco jiného? Vždyť je to nesmysl. Ve stresovém prostředí (blízko ledovce nebo polárního kruhu) se stromy mohou změnit v poddruhy původního druhu, ovšem vždy po dlouhé době působení stresu. V imisních oblastech buď postižené stromy zahynou spálením chlorofylu toxickým plynem, anebo některé z nich přežijí. V oblastech, kde se dlouhodobě v lesích hospodařilo zemědělským způsobem a na monokulturách, mohly od počátku 19. století vzniknout např. borovice lesní pionýrského typu z původního klimaxového typu z třetihor. Jinak nebyly nalezeny jiné, zvláště ne dlouhodobé změny v genetickém aparátu. Platí to jako u stromů, tak u člověka po prodělání traumatu. Překvapuje mě, že člověk takto "odborně" vybavený řídí národní park.

Návštěvníci Šumavy se mrtvého lesa bojí, říkají, že sem nepatří, že je hrozný na pohled, a šumavští lesáci tvrdí, že největší "průser" je, že v Národním parku Bavorský les uschly porosty. "Kdo se bojí, nesmí do lesa." To za prvé. Totéž platí o slovech, co sem nepatří. Mrtvý les má v národním parku zůstat stát. Každý, kdo rád pracuje úsporně, to uzná. Otevřením zalesněného prostoru, byť mrtvého, se lesní půda znehodnocuje. Na holině mizí v různých vrstvách velmi důmyslně rozložená mikrobiální společenstva, vzniká pasečné, čili kontinentální klima se silně kolísavým režimem. Pod stínem mrtvého porostu, jakkoli odpudivě může na veřejnost působit, by ihned začaly nalétávat dřeviny, které přežily třeba imise nebo brouka. A protože se v polostínu stromkům daří nejlépe, dojde brzy k obnově přirozeného podrostu. Koruny nad ním se postupně rozpadávají a dávají tak stále více světla, zcela zdarma, bez počítačových programů. Člověk by se mohl uplatnit tím, že by žádané dřeviny, v okolí nedostupné, vyséval pod lesním polostínem, bez buřně vznikající na pasece. To ovšem nepřipadá v úvahu v terénu zničeném těžkými stroji jak se děje na Šumavě. Návštěvníci by se měli víc než mrtvých stromů bát holin. To je skutečné zlo, protože na nich došlo ke zničení ekosystému, který se bude obnovovat 1500-1700 let, než vznikne životodárná vrstva, na níž mohou vyrůstat vitální stromy.

Jak myslíte, že to na Šumavě dopadne?

Nejsem pesimista, protože podle univerzálního fyzikálního zákona po každé akci následuje stejně silná reakce opačného směru. Nastala globalizace a hned přišla reakce proti ní. Tohle je zlaté pravidlo demokracie. **Zdá se ale, že u nás opravdové národní parky vůbec nevzniknou. Dokud bude kdekdo zasahovat do dění podle svých osobních představ, nikdy se nedozvíme, co se v lese děje samo od sebe, přirozeně.** Potom samozřejmě vznikají mýty, jako že les by bez pomoci člověka nepřežil. Člověk ho prý už natolik změnil, že v něm přestaly platit lesní zákony. Je to bohapustá nevzdělanost a lidský pocit soběstačnosti. Dokud je nad námi obloha, vzduch, dokud padá déšť, dokud v půdě žijí mikrobiální společenstva a miliony drobných živočichů, dokud se mikrobi vznášejí uvnitř i vně lidských obydlí a napadají slabší jedince, potud příroda existuje a my v ní jako jeden z jejích rovnoprávných obyvatel.

Kde se tedy v šumavském parku stala největší chyba?

Největší chyby byly dvě: Za prvé vedení parku ignorovalo nejpřísnější zákon národních parků, tj. přísnou ochranu přírodních procesů. Další hrubou chybou bylo rozkouskování celistvé první zóny do malých ostrůvků. **První zóna jako nejpečlivěji chráněné území parku má smysl refugia. Je to něco podobného, jako se dnes děje na území bývalých šachet Havířova. Ty se začaly propadat a prostor se stal nepřístupný. Tak vznikl národní park non plus ultra. Vytvořila se tam jezera, zvířata tam mají božský klid a stěhují se tam z celého okolí. Je tam velká druhová bohatost živočichů a rostlin. Tomu se říká refugium. Takto se uplatňuje přírodní zákon diverzity.** U nás se ale děje spíš opak. Diverzita kdekomu vadí. Děje se spíš to, co s diverzitou udělají na vojně. Byrokratickým zásahem přidělí jednomu člověku velké pravomoci, a ten vyloučí rozmanitost ostatních a vytvoří z nich zástup, monokulturu.

Refugium tedy nastoluje situaci, kdy platí jen přírodní zákony? Existuje jeden národní park, který vlastně kopíruje situaci ledové doby. Je to typické refugium. Bylo tu zjištěno, že jedinci, kteří přežili blízkost ledovce, byli odkázáni na samoopylení, protože v polárním klimatu je les řídký a ani hmyz, ani vítr nejsou s to stromy opylovat, protože od stromu ke stromu je příliš daleko. Tam, u polárního kruhu, proto nevádí, když smrk roste v řídké monokultuře. U nás ano. Takové refugium vytvoří každý národní park s dostatečně velkou a chráněnou jádrovou zónou. V případě šumavského parku by tak vznikla

nová generace smrku (a nejen smrku) a šířila by se z tohoto refugia dál. Dovolte příměr: K potopě světa, která se v jistém smyslu velice podobá dnešnímu globálnímu hnutí řady živočichů a rostlin, uvedla jako první bible svoje řešení pomocí archy Noemovy. Ten ohrožené druhy přijal na palubu a umožnil jejich záchranu pro další věky. **Národní parky jsou navlas podobné refugiím, které příroda zřídila, aby se po skončení katastrofy mohly rozšířit rostliny a založit novou populaci. Všechny národní parky světa jsou tedy kopiemi pradávnejší archy Noemovy.**

Lesníci se ale brání. Říkají, že člověk je také součástí přírody, tudíž má právo dění v lese ovlivňovat. Proč ne? Mají možnost si počínat přesně podle přírodních zákonů, a nikoli podle vlastních, mnohdy stupidních výmyslů. Je to jen hezká polovina pravdy. Kámen úrazu je v tom, že to dělají sice jako příroda, ale obráceně. Příroda si své produkty získává podle přírodních zákonů. Myslivci si z lesa udělali prostor pro stáda uměle přemnožených druhů atraktivní lovné zvěře, takže les okolo se musí vyvíjet za plotem. To stojí víc peněz, než je hodnota zvěřiny. Je to vlastně násilí na přírodě.

Vždyť ale násilí je součástí přírody. Lev žere antilopu... Chcete srovnávat zákony přírody a svébytné chování člověka? Člověk má přece jen něco jiného je to jeho hlava a její provoz. Zvířata blízka člověku se chovají impulzivně, přirozeně, ale člověk přemýšlí a vymýšlí, někdy i plány katastrof nebo různé špinavosti. Už jste někdy viděl toho nejušlechtilejšího koně, aby vymyslel plán budovy o šedesáti patrech? Nelze prostě srovnávat záměry bytosti jednající přirozeně s člověkem, jednajícím vždycky uměle. Rozdíl je v tom, že zvěř si opatřuje potravu a tím současně plní přírodní výběr. Loví totiž především jedince, kteří nejsou schopni uniknout. Zbytečná agresivita neboli fašismus začíná jak u člověka, tak u některých zvířat tím, že kořist trápí, místo aby ji okamžitě umrtvili. Dělají to i vrazi, když podle jejich vkusu nestačí rychlé zabití. V tomto případě jde o poruchu psychiky z přemnožení člověka. Kočka s myší hází do vzduchu, dokud myš nezahyne šokem. Stalo se, že velký bojový pes napadl malého pejska a vyhazoval ho, dokud z něj nebyla krvavá koule. Podobné je surové nahánění hovězího dobytka na nákladní auto na jatky, až si zvířata zlámou nohy. To všechno je nadbytečné násilí. Jde o přírodní zákon podle Gaussovy evoluční křivky, podle níž každý proces začíná nadějně, zvyšuje se jeho výkonnost, dosáhne se přípustného vrcholu a nastává pád. A to, čemu vy říkáte násilí v přírodě, je ve skutečnosti boj o život.